

ЛЕКСІКА-СЕМАНТЫЧНАЕ ПОЛЕ ЯК АБ'ЕКТ СУПАСТАЎЛЯЛЬНАГА ЛІНГВІСТЫЧНАГА ДАСЛЕДАВАННЯ Ў СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРНАЙ МОВЕ

П. А. Шкурская

*Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі
філіял «Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа», Мінск, Рэспубліка Беларусь,
iml@belcentre.by*

У артыкуле разглядаецца лексіка-семантычнае поле як ключавы аб'ект супастаўляльнага лінгвістычнага даследавання ў сучаснай беларускай літаратурнай мове. Аналізуецца структура і функцыянаванне лексічных адзінак, якія ўваходзяць у розныя семантычныя палі, а таксама іх узаемадзеянне з іншымі мовамі. Асабліва ўвага надаецца метадам даследавання і іх значэнню для разумення моўнай карціны свету. Артыкул таксама вызначае ролю лексіка-семантычнага поля ў развіцці беларускай літаратурнай мовы і яе стылістычных асаблівасцяў.

Ключавыя словы: лексіка-семантычнае поле; супастаўляльная лінгвістыка; лексічныя адзінак; семантычныя палі; моўная карціна свету.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКОЕ ПОЛЕ КАК ОБЪЕКТ СОПОСТАВИТЕЛЬНОГО ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ БЕЛОРУССКОМ ЛИТЕРАТУРНОМ ЯЗЫКЕ

П. А. Шкурская

*Центр исследований белорусской культуры, языка и литературы НАН Беларуси
филиал «Институт языкознания имени Якуба Коласа», Минск, Республика Беларусь,
iml@belcentre.by*

В статье рассматривается лексико-семантическое поле как ключевой объект сопоставительного лингвистического исследования в современном белорусском литературном языке. Анализируется структура и функционирование лексических единиц, которые входят в различные семантические поля, а также их взаимодействие с другими языками. Особое внимание уделяется методам исследования и их значению для понимания языковой картины мира. Статья также определяет роль лексико-семантического поля в развитии белорусского литературного языка и его стилистических особенностей.

Ключевые слова: лексико-семантическое поле; сопоставительная лингвистика; лексические единицы; семантические поля; языковая картина мира.

На сучасным этапе развіцця лінгвістычнай навукі вывучэнне лексіка-семантычных палёў дапамагае дакладна акрэсліць семантычныя адрозненні паміж словамі, вызначыць узаемасувязь іх значэнняў, паказаць спецыфіку іх функцыянавання ў мове.

Як адзначае В.Г. Качан, лексіка-семантычнае поле – гэта комплекс лексічных адзінак, аб'яднаных агульнай тэмай або семантычным значэннем [3, с. 12]. Гэтая канцэпцыя дазваляе даследаваць, як словы ўзаемадзейнічаюць паміж сабой, утвараючы складаныя сеткі значэнняў. Лексіка-семантычнае поле служыць для класіфікацыі слоў у мове, адлюстроўваючы моўную карціну свету і культурныя асаблівасці грамадства. Напрыклад, слова “*вада*” можа быць часткай поля, у якое ўваходзяць такія словы, як “*рака*”, “*возера*”, “*дождж*” і г.д., што дазваляе даследаваць іх семантычныя сувязі і адцягненні.

Даследаванне семантыкі мае глыбокія гістарычныя карані, якія могуць быць прасочаны ад антычных часоў да сучаснасці [1, с. 34]. У класічнай філасофіі семантычным пытанням надавалася вялікая ўвага, асабліва ў працах Платона і Арыстоцеля, якія разглядалі сувязі паміж мовай, думкай і рэальнасцю. У XX стагоддзі семантыка стала адным з цэнтральных напрамкаў мовазнаўства, развіваючыся пад уплывам структуралізму і генератыўнай граматыкі. Сучасныя даследаванні акцэнтуюць увагу на шматаспектнасці значэнняў, дынаміцы зменаў у мове і ўзаемасувязях паміж лексічнымі адзінакамі, што дазваляе лепш зразумець не толькі саму мову, але і культурныя і сацыяльныя кантэксты яе выкарыстання.

Лексіка-семантычнае поле, якое адлюстроўвае тэму “*прырода*”, складаецца з розных кампанентаў, якія ўзаемадзейнічаюць паміж сабой, ствараючы сістэму значэнняў і асацыяцый. Гэта поле ўключае ў сябе словы, звязаныя з жывёламі, раслінамі, экасістэмамі і прыроднымі з’явамі. Напрыклад, у гэтай тэме можна вылучыць катэгорыі, такія як “*жывёлы*” (мядзведзь, зубр, воўк), “*расліны*” (дуб, бяроза, кветка), “*прыродныя з’явы*” (дождж, снег, навальніца). Кожнае слова не толькі мае сваё значэнне, але і нагадвае пра ўзаемасувязі ў прыродзе, спрыяючы глыбейшаму разуменню экалогіі і захавання навакольнага асяроддзя.

На думку Н.В. Гаўроша, гэтыя кампаненты не толькі спрыяюць разуменню значэння асобных слоў, але і адлюстроўваюць культурныя асаблівасці мовы, у якой яны выкарыстоўваюцца [2, с. 14]. У розных культурах прырода ўспрымаецца па-рознаму, што адлюстроўваецца ў лексіцы. Напрыклад, у беларускай мове слова “*вясна*” асацыіруецца з аднаўленнем і надзеяй, у той час як у японскай культуры вясна звязана з цвіценнем сакуры, што сімвалізуе хуткаплыннасць жыцця. Словы, якія апісваюць прыродныя з’явы, могуць насіць як навуковы, так і метафа-

рычны характар. “Кліматычныя змены” ў навуковым кантэксце адлюстроўваюць экалагічныя праблемы, але ў літаратуры яны могуць сімвалізаваць сацыяльныя або асабістыя перамены.

Параўнальны аналіз лексіка-семантычных палёў у розных мовах дазваляе ўбачыць, як культурныя і гістарычныя кантэксты ўплываюць на развіццё моўных сістэм. У беларускай мове існуе мноства тэрмінаў, якія адносяцца да прыродных з’яў. Напрыклад словы як “багна”, “дуброва” адлюстроўваюць мясцовыя экалагічныя асаблівасці і культурныя асаблівасці.

У адрозненне ад гэтага, у англійскай мове няма аналагаў для некаторых беларускіх тэрмінаў. Напрыклад, слова “заслаўе” (слабае, але яркае ўспрыманне пейзажу) можа не мець дакладнага адпаведніка ў англійскай мове, дзе больш увагі надаецца агульным тэрмінам, як “landscape”. Такім чынам, адсутнасць спецыфічных тэрмінаў у адной мове можа сведчыць пра менш глыбокае ўспрыманне пэўных прыродных з’яў у культурным кантэксце, у той час як наяўнасць такіх слоў у другой мове адлюстроўвае ўнікальнасць яе экалагічнага і культурнага досведу.

Функцыянаванне лексіка-семантычнага поля ў беларускай літаратурнай мове адлюстроўвае культурныя з’явы, якія ўплываюць на моўны лад. Як адзначае В.В. Маршэўская, у сучаснай літаратуры можна заўважыць, як аўтары выкарыстоўваюць лексічныя групы, звязаныя з тэмамі нацыянальнай ідэнтычнасці, прыроды або гісторыі [4, с. 74]. У творах Андрэя Хадановіча і Святланы Алексіевіч слова “родная зямля” можа падкрэсліваць патрыятызм, адначасова адлюстроўваючы асабістыя перажыванні герояў.

Для развіцця навыкаў працы з лексікай прапаную некалькі практыкаванняў. Першае – стварыць асацыятыўны рад з слова “прырода”, уключаючы ў яго словы, якія ўзнікаюць у вашай свядомасці. Другое – напісаць невялікі тэкст, выкарыстоўваючы лексічныя групы, звязаныя з прыродай, і паспрабаваць перадаць эмацыянальны фон. Трэцяе – прааналізаваць фрагмент з літаратурнага твора, вызначыўшы, як аўтар выкарыстоўвае лексіку для стварэння значэнняў і асацыяцый.

Роля лексіка-семантычнага поля ў развіцці беларускай мовы з’яўляецца ключавой, паколькі яно спрыяе стылістычнай разнастайнасці і моўнай палітыцы, адлюстроўваючы культурныя змены і сацыяльныя патрэбы. Як адзначае Б.А. Плотнікаў, лексічныя змены і інавацыі, якія ўзнікаюць у розных сферах жыцця, уносяць свежыя элементы ў мову, пашыраючы яе значнасць і даючы магчымасць для больш дакладнага выказвання думак [5, с. 511].

Такім чынам, у сучаснай беларускай літаратурнай мове можна заўважыць актыўнае выкарыстанне новых слоў і выразаў, звязаных з

тэхналогіямі, экалогіяй і грамадскімі рухамі, што адлюстроўвае актуальныя з'явы ў жыцці грамадства.

Библиографический список

1. *Антанюк, Л.А.* Беларуская мова : спецыяльная лексіка / Л.А. Антанюк, Б.А. Плотнікаў. – Мінск : Интерпрессервис ; Книжный дом, 2003. – 672 с.
2. Беларуская мова. Тэхнічная лексіка : вучэбны дапаможнік для студэнтаў тэхнічных спецыяльнасцей / Н. В. Гаўрош [і інш.] ; пад рэд. Н. В. Гаўрош. – Мінск : БНТУ, 2015. – 110 с
3. *Качан В.Г.* Сінтаксічная катэгорыя мэты і спосабы яе выражэння ў сучаснай беларускай літаратурнай мове. – Аўтарэф. канд. дыс. – Мн., 1989. – 28 с.
4. *Маршэўская, В. В.* Семантычная і граматычная характарыстыка фразеалагізмаў са структурай сказа: манаграфія / В. В. Маршэўская. – Гродна : ЮрСаПрынт, 2019. – 124 с.
5. *Плотнікаў, Б. А.* Слова / Б. А. Плотнікаў // Беларуская мова : Энцыклапедыя / пад. рэд. А. Я. Міхневіча. – Мінск : Беларуская энцыклапедыя імя П. Броўкі, 1994. – С. 510–511.